

СОЦІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

УДК 316.472.42

Л.О. ПЕТРЕНКО

СОЦІАЛЬНІ СТАТУСИ УЧАСНИКІВ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У РЕЛІГІЯХ ЯК ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА НАСИЛЛЯ

У статті проаналізовано соціальні статуси чоловіків та жінок як учасників гендерних відносин у положеннях основних релігійних вчень, подано різні трактування мети й особливостей шлюбного життя, визначено ставлення основних релігійних вчень до інтимного життя подружжя, народження дітей, взаємних прав та обов'язків подружжя, подано коротку характеристику положень основних релігійних вчень до полігамії та до розлучення.

Ключові слова: іудаїзм, християнство, буддизм, іслам, біблія, тора, Коран, Талмуд, гріхопадіння Адама та Єви, шлюб, сімейне життя, інтимне життя подружжя, народження дітей, розлучення.

Наочним аспектом розгляду теми гендерних відносин є соціальні статуси чоловіка та жінки, закріплені в положеннях релігійних вчень. Релігійні вчення є базовим духовним компонентом сучасного соціуму, що зумовлює виникнення різних гендерних ролей, що, у свою чергу, може призводити до гендерної асиметрії у соціальній взаємодії між чоловіком і жінкою. Гендерна асиметрія та гендерна нерівність створюють підґрунтя для виникнення залежності та насилля у гендерних відносинах, тому в статті ми охарактеризуємо соціальні статуси чоловіків та жінок, закріплені у світових і національних релігіях.

Аналізуючи соціально-психологічні аспекти релігійних переконань, можна впевнено стверджувати, що більшість релігій світу є патріархальними або, користуючись сучасною феміністичною термінологією, “шовіністичними”, “андроцентристськими”. У них чоловік затвердив себе як людська норма, щодо якої жіноче начало стає іншим і чужим.

Проблеми гендерної взаємодії та гендерних ролей чоловіка і жінки та їх підґрунтя в релігійних ученнях досліджували Св. Августин, Ф. Аквінський, Ж.-Ж. Руссо, В.В. Цмай, В.О. Сухарев, С.М. Ханіф, Н.К. Реріх та ін. Однак ця тема є настільки об'ємною, що потребує подальших наукових досліджень.

Мета статті – розкрити сутність та характерні риси соціальних статусів учасників гендерних відносин, закріплених у положеннях світових

і національних релігій як підґрунтя виникнення залежності та насилля у гендерних відносинах.

Жіноче тіло інтерпретується у більшості релігійних вчень як “посудина гріха”, на противагу чоловічій “святості та непорочності”, що потенційно виправдовує негласно існуючу в суспільстві політику жіночої “віктимізації”, яку Мері Далі, класик американського фемінізму, назвала “садо-мазохістським ритуалом” (індійське саті, китайське спотворювання ступень, японське перетягування грудей).

Відомо, що найдавнішою світовою релігією є буддизм. Згідно зі священними буддистськими текстами, жінка й чоловік у цілому визнаються рівноправними. Проте, що стосується сфер високої духовності, існує негласна традиція, яка закріплює їх за чоловіками, тоді як доля жінки – передусім турбота про сім'ю та дітей [10].

Будда говорив, що жінка не може отримати владу над пеклом, небесами, брамінами, що вона не може управляти світом людей і що вона не може стати повністю просвітленою (Samma – Sambuddha) [7].

Християнство закріплювало за жінкою нижчий, ніж у чоловіка, соціальний статус. Довгий час християнське духовенство навіть не могло вирішити складне для себе питання: чи має жінка душу? У 585 р. Маконський церковний собор прийняв рішення про те, що у жінки, хоч вона і є істотою нижчого порядку, все-таки є деяка подібність душі. Звинувачення й саме ставлення християнського духовенства до жіночої статі призвели до негативного, споживацького ставлення до жінки в країнах Європи та інших християнських країнах світу.

В ісламській концепції закладений розподіл ролей у суспільстві, згідно з яким чоловік має виконувати чоловічу роль, а жінка – жіночу. Головною роллю жінки в ісламському суспільстві є материнство. Жінка заробляє собі на харчування і гідне існування сімейною працею.

Норми шаріату, й особливо адату, передбачають обов'язкове самотництво жінок, особливо заміжніх, зобов'язують їх ховати від чоловіка привабливість свого тіла за допомогою суворого вбрання. У колі родини вона може вдягатися вільно і прикрашати себе. Більше того, іслам заохочує її до цього, щоб таким чином вона була привабливою для свого чоловіка, оскільки її краса призначена лише для нього. Але поза своїм будинком, а також у присутності чоловіків вона зобов'язана носити закритий одяг [2, с. 231].

В іудаїзмі також існують закони цнотливості (цніют), згідно з якими, жінці слід одягатися в одяг, який прикриває коліна і лікті, з неглибоким вирізом і не яскраво-червоного кольору. Жінка не повинна носити одяг чоловічого крою, а якщо вона одягається у брюки, то вони мають бути дуже жіночними.

Наочним аспектом соціальних статусів чоловіків і жінок у релігіях є їх ставлення до гріхопадіння Адама і Єви.

Іудаїзм та християнство покладали вину на жінку – Єву за гріхопадіння Адама та Єви. Жінка хотіла проникнути у божественну таємницю, уподібнитися Творцеві, а разом нагодувала забороненим плодом і чоловіка, пробудивши в ньому бажання, потребу в любові. Біблійна історія вбачає в цьому прокляття людства, оскільки ніхто не може уподібнитися Богові, але в результаті проклята була тільки жінка. Гріхопадіння спричинює нерівність жінки і чоловіка в різних аспектах: жінка покарана фізіологічно (вагітність, болі при менструації і пологах), психологічно (сильний потяг до чоловіка) і соціально (панування чоловіка), що знайшло своє відображення у функціях жінки в сім'ї. Отже, вже при народженні на жінці лежить відбиток “гріховності”, що ставить її в нерівне становище порівняно із чоловіком.

На відміну від християнства й іудаїзму, іслам не звинувачує жінку в гріхопадінні Адама. У Корані про це не немає жодного слова. Більше того, всю провину та відповідальність Всевишній покладає на Адама.

Важливим аспектом аналізу статусів учасників гендерних відносин є ставлення релігійних учень до шлюбу, народження дітей та інтимного життя подружжя, розлучення.

В іудаїзмі першопричиною шлюбу є народження сина. Жінка, згідно з Талмудом, – рабіня чоловіка, призначення якої полягає лише в народженні дітей. Кожен віруючий чоловік-іудей щодня вимовляє молитву, у якій гаряче дякує Господу за те, що він не створив його жінкою, а жінка повинна в молитві дякувати господа за те, що він створив її для слухняності і підпорядкування чоловікові [8].

У християнстві жінка також була засобом продовження роду. Іудаїзм та іслам вимагають від чоловіка і жінки обов'язкового одруження й заміжжя, що є служінням Богу. Незаміжня (неодружена) людина є неповноцінною. Згідно з думкою богословів, шлюб встановлений Господом і ним освячений. Він є найвищою цінністю міжстатевих стосунків. Саме шлюб гарантує жінці і дітям певний рівень забезпечення, стабільності.

В іудеїв і мусульман мета шлюбу – взаємна допомога, народження дітей, особистий добробут і щастя подружжя. Жінка в іудаїзмі є хранителькою вогнища, тому на ній лежить значний обсяг обов'язків, які пов'язані з веденням домашнього господарства та створенням затишку в оселі.

В ісламі шлюб є як священним, так і правовим договором між чоловіком і жінкою, що встановлює законність, непорушність та взаємну відповідальність їхніх родинних стосунків [9, с. 172].

Розглядаючи ісламську родину, жінка, у першу чергу, – це вірна дружина свого чоловіка й берегиня домашнього вогнища, а чоловік – це людина, наділена у родині вищою владою, що відповідає не тільки за добробут, а й за поведінку всіх членів родини [9, с. 171].

Християнська сім'я створюється для слави Бога, а не тільки для власного благополуччя. Однак більшості релігій властива святість життя і гу-

манне ставлення до дітей. Шлюб двох християн є образом союзу Христа і Церкви, в іудеїв – заповіту Бога й обраного народу.

Іудаїзм розглядає сімейне й сексуальне життя в родині як найбільші цінності. Сором, пов'язаний із сексуальним життям, напружене до нього ставлення – це просто наслідок гріха. У Торі сказано, що до того, як Адам і Єва згрішили, вони були голі “і не соромилися” (Бут. 2.25).

Заповідь сімейного життя й любові – це перша заповідь, що дав Бог людям: чоловік “приліпиться до дружини своєї; і будуть одна плоть” (Бут. 2.24).

Слово “своєї”, як підкреслюють коментатори, означає, що безгрішним, щасливим, заповіданим Богом сексуальне життя можливе тільки в родині. Поза нею воно перетвориться у свою моральну протилежність і не дасть людям щастя. “Єдина плоть”, якою мають стати чоловік і дружина, – це їхні діти [3].

У християнстві, як і в іудаїзмі, інтимні статеві стосунки призначені тільки для подружжя, вони приймаються і благословляються Богом тільки в цьому випадку.

З погляду ісламу, інтимне життя подружжя і взаємне задоволення статевих потреб є природним явищем, властивим людству за природою [6].

Родина в іудаїзмі – це не перешкода, а необхідна умова для служіння Богові. Таке високе значення сімейного життя сусідить із цілком тверезим поглядом на людську природу, на те, що люди, на жаль, часто не здатні ужитися один з одним. В іудаїзмі розлучення не заохочується, але й не забороняється.

У Талмуді сказано, що чоловік може розійтися із дружиною навіть через підгорілий сніданок. Розмірковуючи над цим несподіваним текстом, один тлумач зауважує, що людям, для яких підгорілий сніданок може стати приводом для розлучення, дійсно краще розійтися.

Християнство повністю заперечує розлучення. Новий Заповіт беззастережно наполягає на нерозривності шлюбу.

Іслам порівняно з християнством та іудаїзмом займає усереднену позицію щодо розлучення. Розлучення дозволяється, якщо немає іншого виходу, тобто розглядається як останній варіант. Іслам надає право чоловікові здійснити “талак” (або розлучення), більше того, наділяє дружину правом розірвання шлюбу шляхом процедури, що відома під назвою “кула” [1, с. 100].

Окремим важливим аспектом для розгляду соціальних статусів жінок та чоловіків у релігіях є такий аспект, як полігамія (або дозвіл чоловіку мати кілька дружин).

Необхідно зазначити, що дозвіл мати кілька дружин в Ісламі вимагає взаємної згоди. Ніхто не має права змусити жінку вийти за одруженого чоловіка. Більше того, жінка може поставити своєму чоловікові умову не брати собі другу дружину.

Біблія, навпаки, у деяких випадках нав'язує чоловіку обов'язок мати кілька дружин. Так, відповідно до Старого Завіту, бездітна вдова має вступити до шлюбу з братом свого чоловіка, навіть якщо він уже одружений, причому незалежно від її згоди [4].

У Корані існує обмеження максимальної кількості дружин чотирма за суворої умови справедливого ставлення до дружин і рівноправ'я між ними. Не слід розуміти це так, що Коран заохочує полігамію або розглядає її як ідеал. Іншими словами, Коран допускає або дозволяє існування такого явища, не більше того.

Можна з упевненістю сказати, що полігамні шлюби у мусульманському світі набагато рідкісніші, ніж позашлюбні зв'язки на Заході. Іншими словами, чоловіки в мусульманських країнах сьогодні виявляються на практиці набагато більше моногамними, ніж на Заході.

Висновки. Таким чином, у процесі аналізу в межах цієї статті ставлення релігій до чоловіка та жінки та сформованих на базі цих релігійних учень гендерних ролей у суспільстві можна сказати, що вони є базисною системою патріархальної доктрини суспільства, яка зумовлює виникнення та розвиток у гендерних відносинах таких явищ, як адиктивна поведінка та насилля. Положення священних текстів, які визначають характер соціальної взаємодії між чоловіком та жінкою, зумовлюють деформацію уявлень про ідеальні ролі чоловіка та жінки, а також можливість підпорядкування однієї статі іншою. Вищезазначеним зумовлюється детермінізм виникнення залежності та насильства у гендерних відносинах положеннями національних і світових релігій.

Список використаної літератури

1. Аляутдинов Ш. Ислам в вопросах и ответах / Ш. Аляутдинов. – М. : Умма, 2005. – 397 с.
2. Арамович С.Д. Религиоведение / С.Д. Арамович, М. Тилло, М. Чикарьова. – К. : Дакор, 2004. – 528 с.
3. Даонев О.М. Что говорит Тора про створення світу [Електронний ресурс] / О.М. Даонев. – Режим доступу: http://www.daonev.com/osnovi_bitiya/osn_religii/iud/chto/chto_right1_ua.html.
4. Недзельська Н.І. Проблема жінки в релігіях авраамістичної традиції : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / Н.І. Недзельська ; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К., 2004. – 20 с.
5. Палій Д.О. Жінки в ранньому буддизмі (за матеріалами палійського канону) [Електронний ресурс] / Д.О. Палій. – Режим доступу: <http://horting.org.ua/node/986>.
6. Расулов Я. Интимная жизнь с точки зрения Шариата [Электронный ресурс] / Я. Расулов. – Режим доступа: www.whyislam.ru/index/islam/ahlyak/intimnaya-zhizn-s-tochki-zreniya-shariata.htm.
7. Рерих Н.К. Великие подвижники буддизма в Тибете. Женщины в буддизме [Электронный ресурс] / Н.К. Рерих. – Режим доступа: <http://www.roerich.kz/shurnal/texts/shenvbuddisme.htm>.
8. Серга К.А. Женщина в Иудаизме [Электронный ресурс] / К.А. Серга. – Режим доступа: <http://jesiya.com/index.php/nashi-otnosheniya-s-bogom/zhenshchina-v-iudaizme>.

9. Сухарев В.А. Психология народов и наций / В.А. Сухарев, М.В. Сухарев. – Сталкер, 1997. – 397 с.

10. Чернэ О. Женщина в буддизме [Электронный ресурс] / О. Чернэ. – Режим доступа: <http://www.olegcherne.ru/proekty/10-530-buddism/>

Стаття надійшла до редакції 14.03.2013

Петренко Л.О. Социальные статусы участников гендерных отношений в религиях как факторы возникновения аддиктивного поведения и насилия

В статье анализируются социальные статусы мужчин и женщин как участников гендерных отношений в положениях основных религиозных учений, предоставляется разные трактовки цели и особенностей брачной жизни, определяется отношение основных религиозных учений к интимной жизни супругов, рождения детей, взаимных прав и обязанностей супругов, дается краткая характеристика отношения основных религиозных учений к полигамии и разводу.

Ключевые слова: *иудаизм, христианство, буддизм, ислам, библия, тора, Коран, Талмуд, грехопадение Адама и Евы, брак, семейная жизнь, интимная жизнь супругов, рождение детей, развод.*

Petrenko L.O. Social statuses of participants of gender relations are in religions as factors of origin of dependent behavior and violence

In the article social statuses of men and women are analysed as participants of gender relations in positions of basic religious manoeuvres, given different interpretations of aim and features of marriage life, attitude of basic religious manoeuvres is determined toward intimate life of the married couples, birth of children, mutual rights and duties of the married couples, short description of relation of basic religious manoeuvres is given to polygamy and divorce.

Key words: *judaism, christianity, buddhism, islam, bible, tora, koran, talmud, fall of adam and eva, marriage, domestic life, intimate life of the married couples, birth of children, divorce.*